

Polska poezja w Izraelu. O twórczości translatorskiej Davida Weinfelda

Katarzyna Christianus-Gileta

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-6978-0437

Polish Poetry in Israel. On David Weinfeld's Translational Works

Abstract: David Weinfeld is one of the leading Israeli translators of Polish poetry into Hebrew. His translation work, especially of Czesław Miłosz and Zbigniew Herbert's poetry, played an important role in the poetry translated into Hebrew. Thanks to preserving a balance between adherence to the exact translation and a sense of familiarity, Weinfeld's translation work has been appreciated among Israeli critics. It also has undeniable impact on Israeli poets' writings.

Key words: David Weinfeld, Polish poetry in Hebrew, Polish poetry in Israel, Polish literature in translation

Słowa kluczowe: David Weinfeld, polska poezja w hebrajskim, przekłady polskiej literatury, polska poezja w Izraelu

Przekłady polskiej poezji na język hebrajski, powstałe od czasu zakończenia drugiej wojny światowej, w większości tworzone są przez izraelskich tłumaczy urodzonych w Polsce. Tłumacze ci, którzy migrowali do Izraela z przyczyn politycznych i tam przyswajali sobie hebrajszczyznę oraz kulturę nowej ojczyzny, nie tracili zarazem kontaktu z polskim językiem i z polską kulturą. Do autorów pierwszych powojennych przekładów polskiej poezji na język hebrajski należeli między innymi Józef Lichtenbaum¹, Szimшон

¹ Józef Lichtenbaum (1896–1968) – wyemigrował do Palestyny w 1920 r. Najbardziej znany jest z przekładów utworów Adama Mickiewicza i Henryka Sienkiewicza. Oprócz tych dwóch autorów tłumaczył twórczość m.in.: Juliusza Słowackiego, Marii Konopnickiej, Adama Asnyka, Stefana Żeromskiego, Bolesława Leśmiana, Janusza Korczaka, Antoniego Słonimskiego, Juliana Tuwima, Kazimierza Wierzyńskiego, Leopolda Staffa i Jarosława Iwaszkiewicza.

Melcer² oraz Benjamin Tene³, urodzeni na przełomie XIX i XX stulecia (Lichtenbaum) lub w pierwszych dwóch dekadach XX wieku (Melcer, Tene). Przybywszy do Palestyny przed 1948 rokiem, czyli przed powstaniem państwa Izrael, kontynuowali swoją dotychczasową działalność translatorską, rozpoczętą jeszcze w latach dwudziestych i trzydziestych. Pośród wielu autorów, których dzieła przekładali, przeważali polscy romantycy, pozytywiści oraz pisarze okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Natomiast tłumacze, urodzeni w latach dwudziestych (Arie Brauner⁴, Szoszana Raczyńska⁵, Szalom Lindenbaum⁶), trzydziestych (Jaakow Besser⁷, Jonathan Barkai⁸, David Weinfeld) i czterdziestych (Joram Bronowski⁹) XX wieku, wyjeżdżali z Polski najczęściej wraz z dwoma kolejno następującymi po sobie falami emigracyjnymi: tuż po wojnie oraz po 1956 roku (tzw. *alija gomułkowska*). Ich praca translatorska – poza kilkoma wyjątkami – dotyczyła głównie autorów drugiej połowy XX stulecia oraz początku XXI

² Szimszon Melcer (1909–2000) – wyemigrował do Palestyny w 1933 r. W ciągu kilkudziesięciu lat swojej translatorskiej pracy przekładał dzieła Mickiewicza, Slowackiego, Sterna, Słonimskiego, a także Janusza Korczaka.

³ Benjamin Tenenbaum-Tene (1914–1999) – wyemigrował do Palestyny w 1937 r. W jego dorobku translatorskim znajduje się niemal czterdzieści nazwisk polskich poetów i prozaików, poczynawszy od romantyków, pozytywistów, twórców Młodej Polski i dwudziestolecia międzywojennego, aż po bogaty wybór autorów tworzących w kolejnych dekadach XX stulecia.

⁴ Arie Brauner (1920–2010) – wydawca i poeta. Tłumacz poezji m.in. Jana Lechonia, Bolesława Leśmiana, Henryka Grynberga, a także twórczości polskojęzycznych pisarzy w Izraelu.

⁵ Szoszana Raczyńska (1921–2007) – wyemigrowała do Izraela w 1960 r. Tłumaczka literatury polskiej na język hebrajski oraz z języka hebrajskiego, rosyjskiego i jidysz na język polski. Tłumaczyła poezję m.in. Asnyka, Leśmiana, Słonimskiego, Brzechwy, Tuwima, Wierzyńskiego, Szymła, Lechonia, Staffa, Jastruna, Twardowskiego, Brzostowskiej, Borkiewicza, a także utwory Leca i Iwaszkiewicza.

⁶ Szalom Lindenbaum (1926–2018) – wyemigrował z Polski w 1945 r., by po dwóch latach dotrzeć do Palestyny. Jego praca translatorska objęła przede wszystkim twórczość Ficowskiego, a także niektóre utwory Herberta, Szymborskiej, Różewicza czy Kamińskiej.

⁷ Jaakow Besser (1934–2006) – do Izraela przybył wraz z rodziną w 1950 r. Oprócz swojej działalności autorskiej publikował (głównie w prasie literackiej) poezję Różewicza, Herberta, Śluckiego, Szymborskiej, Szlengla, Miłosza, Broniewskiego, Lipskiej, Grześczaka, Barana, Koziół, Leca, Mrożka i Ficowskiego.

⁸ Jonathan Barkai (1937–2020) – izraelski poeta, aktor i nauczyciel. Jako tłumacz zasłynął przede wszystkim z wydanej w 2015 r. antologii najnowszej poezji polskiej – *Halahat ha'adom szel hamacuk* [Czerwony blask urwiska]. Znalazły się w niej nazwiska takich poetów, jak Anna Piwkowska, Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki, Janusz Szuber, Bronisław Maj, Marta Podgórnik, Rafał Wojaczek, Tadeusz Dąbrowski, Tomasz Jastrun i Tomasz Różycki. Antologia ta zdobyła uznanie wśród izraelskich czytelników i krytyków literackich, lecz największą popularność osiągnęła twórczość Rafała Wojaczka. Dlatego też, jeszcze w tym samym roku, wydano osobny tomik jego wierszy, zatytułowany *Ahuwato szel hataluj* [Kochanka powieszona].

⁹ Joram Bronowski (1948–2001) – wybitny eseista, tłumacz poezji i prozy na hebrajski z kilkunastu języków, krytyk literacki, redaktor dodatku literackiego dziennika „Ha'arec” oraz autor około tysiąca artykułów i recenzji o tematyce literackiej i kulturalnej. Zob. *Joram Bronowski, w: Leksikon hasifrut ha'iwrit hachadasza* (Leksykon współczesnej literatury hebrajskiej), The Ohio State University [online:] <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/01537.php> (dostęp 10.10.2018).

wieku¹⁰. Najwięcej polskiej poezji, spośród tłumaczy urodzonych jeszcze w Polsce, przyswoił hebrajszczyźnie Weinfeld.

David Weinfeld urodził się w 1937 roku w Limanowej, a po II wojnie światowej, którą przeżył w ZSRR, powrócił wraz z rodzicami do Krakowa. Do Izraela wyemigrował w 1950 roku. W jego rodzinnym domu posługiwano się językiem jidysz, ale przysły tłumacz miał jednocześnie ciągły kontakt z językiem polskim¹¹, między innymi dzięki prenumerowaniu izraelskiej gazety polskojęzycznej „Nowiny – Kurier”. W 1959 roku Weinfeld rozpoczął studia z literatury hebrajskiej i historii powszechnej na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie, a w 1976 roku, na podstawie rozprawy *Omanut haroman szel Perec Smolenskin* [Sztuka powieści Pereca Smolenskina], uzyskał stopień doktora. Przez niemal czterdzieści lat był wykładowcą na Wydziale Literatury Hebrajskiej Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, a także na Wydziale Literatury Uniwersytetu Ben Guriona w Beer Szewie. Jako badacz interesował się przede wszystkim literaturą Haskali, poezją Uriego Cwi Grinberga, poezją hebrajską tworzoną w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego¹² oraz poezją izraelską drugiej połowy XX wieku. Obok działalności translatorskiej i badawczej Weinfeld jest także cenionym redaktorem oraz krytykiem literackim¹³. Za swoją pracę był wielokrotnie nagradzany. W 1995 roku otrzymał nagrodę Fundacji Kultury Polskiej za promowanie polskiej literatury w świecie, a następnie – jako pierwszy Izraelczyk w historii – został nagrodzony przez polski PEN Club za doskonałość w tłumaczeniu poezji i prozy polskiej (2006). Otrzymał również Nagrodę Pamięci Icchaka Akaviahu za tłumaczenia polskiej poezji na język hebrajski przyznaną przez Uniwersytet Bar-Ilan w 2011 roku, Nagrodę Czernichowskiego za wybitne tłumaczenia od Rady Miasta Tel Awiw w 2018 roku, a ponadto w tym samym roku został laureatem Nagrody ZAiKS-u.

David Weinfeld przekładał zarówno poezję, jak i prozę. Jest autorem tłumaczeń większości opowiadań polsko-izraelskiej pisarki Idy Fink, które zamieścił w kilku tomach, takich jak *Hagan hamafliġ lemerchakim: sipurim* [Odpływający ogród: opowiadania] (1988), *Nelech belejlot, niszaz bejamim* [Podróż] (1993), *Reszumim lekorot chaim* [Zapiski do życiorysu] (1995), *Sof ha'olam hariszon szeli* [Mój pierwszy koniec świata] (1997) oraz

¹⁰ Wymienić tu można takich tłumaczy, jak: Szalom Lindenbaum, Jaakow Besser, Joram Bronowski czy Szoszana Raczyńska.

¹¹ Informacje zaczerpnięte podczas mojej rozmowy z Davidem Weinfeldem w Jerozolimie, 14 listopada 2018 r.

¹² Weinfeld wydał na ten temat książkę zatytułowaną *Haszira haiwrit bePolin bejn sztej milchamot ha'olam* [Międzywojenna poezja hebrajska w Polsce], Jerozolima 1997.

¹³ K. Famulska-Ciesielska, S. Żurek, *Literatura polska w Izraelu*, Kraków–Budapeszt 2012, s. 166–167. Wiele informacji na temat literackiej działalności Davida Weinfelda – w tym adresy bibliograficzne przekładów, publikacji naukowych oraz recenzji jego prac – można znaleźć w *Leksykonie współczesnej literatury hebrajskiej* na stronie internetowej Uniwersytetu Stanowego w Ohio, *David Weinfeld*, w: [Leksykon współczesnej literatury hebrajskiej], The Ohio State University; <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/01537.php> (dostęp 10.10.2018).

Kol hasipurim [Opowiadania wszystkie] (2004)¹⁴. Opublikował we własnym przekładzie również eseje Zbigniewa Herberta: *Ha'apokrifim haholandiim* [Apokryfy holenderskie] (1993), *Tewa domem im resen* [Martwa natura z wężdziel] (2008)¹⁵, reportaż Ryszarda Kapuścińskiego – *Imperia* [Imperium] (1993)¹⁶, a także – razem z Riną Ginosar – *Medalionim* [Medaliony] Zofii Nałkowskiej (2017)¹⁷. Jego przekład słuchowiska według powieści Juliana Strykowskiego *Przybysz z Narbony* został zaadaptowany przez Anielę Jasięńską dla izraelskiego radia¹⁸.

Pierwszym przetłumaczonym przez Weinfelda polskim utworem był wiersz *Elegia leFortinbras* [Tren Fortynbrasa], pochodzący z tomu *Studium przedmiotu* Zbigniewa Herberta. Przekład, opublikowany w 1968 roku w redagowanym przez izraelskiego pisarza Dana Calkę dodatku literackim „Mas'a” do czasopisma „Lamerchaw”, został zauważony przez profesora literaturoznawstwa, pisarza i tłumacza Dowa Sadana. Choć Weinfeld posłużył się wówczas zmienionym inicjałem „D.K.”¹⁹, należący również do polskojęzycznego środowiska literackiego Sadan bez trudu rozpoznał autora tłumaczenia. Sześć lat później tłumaczone przez Weinfelda wiersze zostały opublikowane w ramach cyklu przekładów wierszy Miłosza i Herberta przez czasopismo literackie „Siman Kri'a”.

Poza twórczością tych dwóch poetów Weinfeld przekładał także wiersze Adama Zagajewskiego, które zamieszczał w latach 1999–2014 między innymi na łamach literackiego pisma „Szw”²⁰. W formie książkowej wiersze Zagajewskiego wydane zostały dwukrotnie: w 1999 roku jako tomik *Mistika lemacthilim* [Mistyka dla początkujących] oraz *Asimetria* [Asymetria]²¹. W 2011 roku wydał tomik wierszy Wisławy Szymborskiej zatytułowany

¹⁴ I. Fink, *Hagan hamafiq lemetchakim: sipurim*, współtłum. z B. Tene, Tel Awiw 1988; I. Fink, *Nelech belejlot, niszan bejamim*, Tel Awiw 1993; I. Fink, *Reszumim lekorot chajim*, Tel Awiw 1995; I. Fink, *Sof haolam hariszon szeli*, Tel Awiw 1997; I. Fink, *Kol hasipurim*, Tel Awiw 2004.

¹⁵ Z. Herbert, *Ha'apokrifim haholandiim*, Tel Awiw 1997; Z. Herbert, *Tewa domem im resen*, Jerozolima 2008.

¹⁶ R. Kapuściński, *Imperia*, Tel Awiw 1993.

¹⁷ Z. Nałkowska, *Medalionim*, współtłum. z R. Ginosar, Tel Awiw 2017.

¹⁸ R. Löw, *Literatura polska w przekładach hebrajskich*, „Archiwum Emigracji: Studia – Szkice – Dokumenty” 2000, nr 3, s. 100.

¹⁹ Druga litera pochodziła od zhebraizowanej wersji jego nazwiska oznaczającego „winnicę” – „כרמי” (*karmi*).

²⁰ Zob. m.in. *Be'arej nechar* [W obcych miastach], *Rakewet barzel* [Żelazo], *Schopenhauer boche* [Schopenhauer płacze], *Misz'al Am* [Referendum], „Szw” 1999, nr 2; *Tfila prawoslawit* [Liturgia Prawosławna], „Szw” 2003, nr 11; *Agaw kri'a beMiłosz* [Czytając Miłosza], „Szw” 2006, nr 16, *T'ijja* [Wędrowiec], „Szw” 2009, nr 21; *Gan botani* [Palmiarnia], „Szw” 2010, nr 22–23; *Izun* [Równowaga], *Mizwada* [Walizka], „Szw” 2011, nr 24; *Al odot imi* [O matce], *Achszaw, kseibadta et hazikaron* [Teraz, kiedy straciłeś pamięć], *Ben hadod Hannes* [Kuzyn Hannes], „Szw” 2012, nr 26–27; *Musika szel hasifrot hanemuchot joter* [Muzyka niższych sfer], „Szw” 2013–2014, nr 28–29.

²¹ A. Zagajewski, *Mistika lemacthilim*, Tel Awiw 1999; A. Zagajewski, *Asimetria*, Raanana 2017.

Rega [Chwila]²² oraz wybór wierszy Ryszarda Krynickiego z lat 1969–2005 – *Nekuda magnetit* [Magnetyczny punkt]²³. W 2011 roku opublikował ponadto w piśmie „Szwo” tłumaczenia pięciu wierszy Anny Świrszczyńskiej (*Lifne nituach kisari* [Przed cesarskim cięciem], *Hamabat hariszon* [Pierwsze spojrzenie], *Se'arot al hakarit* [Włosy na poduszce], *Jadid omer besza'at gsisa* [Przyjaciel mówi, umierając], *Bo acharej moti* [Przyjdź po mnie])²⁴. W dwóch antologiach poezji polskiej w przekładzie na język hebrajski: *Acharej mahpechot rabot* [Po tyłu rewolucjach] (2000)²⁵ oraz *Iwrut* [Hebraizacja] (2012)²⁶, oprócz twórczości wymienionych powyżej poetów, zamieścił także poezję Juliana Przybosia, Antoniego Słonimskiego, ks. Jana Twardowskiego i Marzanny Bogumiły Kielar²⁷.

Centralne miejsce w działalności translatorskiej Davida Weinfelda zajmuje poezja Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta. Przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych – czyli okres, w którym Weinfeld zaczął regularnie przekładać ich twórczość – przyniósł wzrost zainteresowania polską poezją w Izraelu. Ten boom miał swoje źródło w panującej już wcześniej w zachodnich kręgach literackich modzie na literaturę zza żelaznej kurtyny²⁸. Choć twórczość polskich autorów zajęła wówczas ważne miejsce pośród innych literatur tłumaczonych na język hebrajski²⁹, niemniej ocena przekładanej przez Weinfelda polskiej poezji, a w szczególności utworów

²² W. Szymborska, *Rega: miwchar szirim*, Jerozolima 2011.

²³ R. Krynicki, *Nekuda magnetit: miwchar szirim 1969–2005*, Raanana 2011.

²⁴ *Lifne nituach kisari*, *Hamabat hariszon*, *Se'arot al hakarit*, *Jadid omer besza'at gsisa*, *Bo acharej moti*, „Szwo” 2011, nr 25. David Weinfeld pracuje nad wydaniem obszernej, liczącej około dwustu stronice antologii wierszy Świrszczyńskiej w swoich przekładach.

²⁵ *Acharej mahpechot rabot: miwchar min haszira hapolanit szecharej 1945*, tłum. D. Weinfeld i R. Weichert, posł. J. Bronowski, Jerozolima 2000.

²⁶ *Iwrut: miwchar tirgumej szira*, tłum. D. Weinfeld, red. D. Bursztajn, „Helikon: sidra le-szira” 2012, nr 97. W 2019 roku ukazała się druga część antologii, w której zawarte są m.in. dotychczas publikowane jedynie w prasie wiersze Miłosza, Herberta i Szymborskiej, a także utwory Julii Hartwig, Stanisława Barańczaka, Andrzeja Bursy, ks. Jana Twardowskiego, Anny Świrszczyńskiej, Ryszarda Krynickiego, Adama Zagajewskiego, Marzeny Bogumiły Kielar.

²⁷ Oprócz polskiej poezji Weinfeld tłumaczył z języka angielskiego wiersze W. H. Audena, T. S. Eliota, a z jidysz – A. Suckewera. Natomiast z hebrajskiego na polski współtłumaczył wraz z Arturem Sandauerem dwa wiersze J. Amichaja (*Burmistrz, Jerozolima*) oraz jeden wiersz D. Pagisa (*Brulion umowy o odszkodowania wojenne*).

²⁸ A. Brajerska-Mazur, „Polityczność”, „polskość” i „uniwersalność” wierszy Herberta w przekładzie na język angielski, w: *Język dalekosiężny. Przekłady i międzynarodowa recepcja twórczości Zbigniewa Herberta*, red. M. Heydel, E. Wójciek-Leese, M. Woźniak, Kraków 2010, s. 188–189.

²⁹ W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ukazały się dwie antologie: *Nofim dowewim: miwchar szirej amim* [Mówiące pejzaże: wybór wierszy ludowych] wydana w 1972 r., pod redakcją i w tłumaczeniu Gili Uriel, oraz *Sifrut polanit beliwusz iwri* [Polska literatura w hebrajskiej szacie] – zbiór dziesięciu esejów autorstwa Szmuela Szepsa poświęconych polskim autorom i opatrzonych tłumaczeniami ich utworów. Izraelskim czytelnikom zaprezentowana została poezja m.in. Anny Kamieńskiej, Adama Zagajewskiego, Henryka Grynberga, Jerzego Ficowskiego, Karola Wojtyły, Michała Borwicza, Natana Grossa, Stanisława Wygodzkiego, Władysława Szlengla czy Władysława Broniewskiego.

Miłosza i Herberta, różniła się od tej zachodniej. Podczas gdy na Zachodzie omawiano poezję Miłosza i Herberta najczęściej w kontekście politycznym³⁰, izraelscy krytycy, jak na przykład Eli Hirsch, dostrzegali przede wszystkim inne aspekty ich poezji: kontemplacyjność, tendencje klasycyzujące (opisywane jako „umiarkowanie” bądź „stosowanie właściwej miary”) oraz niechęć do egzaltacji³¹. Chociaż nie pomijali oni całkowicie wymiarów historycznych i politycznych tych dzieł, bliżej im było do opinii Stanisława Barańczaka, który proponował, żeby (w odniesieniu do poezji Herberta) nie stawiać w centrum zainteresowania „sensów politycznych, konkretnych – historycznych i autobiograficznych”³². Podobnie w przypadku twórczości Miłosza: kontemplacyjno-filozoficzny charakter jego utworów wzbudzał większe zainteresowanie niż zawarte w nich konteksty polityczne³³.

Zanim ukazały się pierwsze przekłady Weinfelda, Miłosz zasłynął w Izraelu jako autor wiersza *Campo di Fiori*, przekładanego kilkakrotnie, po raz pierwszy przez Beniamina Tene w 1946 roku. W tym samym roku przełożył ten wiersz Jaakow Orland, w latach siedemdziesiątych Joram Bronowski, i w końcu, w 1980 roku, David Weinfeld³⁴.

Pierwsze wiersze Czesława Miłosza Weinfeld opublikował w izraelskiej prasie w latach siedemdziesiątych³⁵, jeszcze przed ich spotkaniem w Berkeley w 1979 roku. Poeta pracował wówczas nad tłumaczeniem wybranych ksiąg Biblii Hebrajskiej. W kolejnych dekadach w przekładach izraelskiego tłumacza ukazało się pięć tomików: *Wezarah haszemesz uwahaszemesz weszirim acherim* [Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada oraz inne wiersze] (1981)³⁶; *Kohaw hala'ana* [Gwiazda Piółun] (1989)³⁷; *Al gdot hanahar* [Na brzegu rzeki] (1999)³⁸; *Ze: szirim* [To: wiersze] (2008)³⁹; *Or jom. Miwchar szirim* [Światło dzienne. Wiersze wybrane] (2013)⁴⁰. Ostatni tom zawiera chronologicznie uporządkowane utwory pochodzące z niemal wszystkich tomików poetyckich Miłosza, łącznie z utworami rozproszonymi, począwszy od tomu *Ocalenie* (1945), a skończywszy na wydanych pośmiertnie *Wierszach ostatnich* (2006).

³⁰ A. Brajerska-Mazur, „Polityczność”, s. 204; B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu (rekonesans)*, „Świat i Słowo” 2015, nr 2 (25), s. 165–168.

³¹ E. Hirsch, *David Weinfeld, Iwruť, miwchar tirgumej szira* [David Weinfeld, Hebraizacja, wybór przekładów poezji], „Jedijot Achronot” 2013, 18 stycznia [online:] <http://elihirsh.com/?p=4641> (dostęp 24.03.2018).

³² S. Barańczak, *Uciekinier z Utopii. O poezji Zbigniewa Herberta*, wyd. 3, Warszawa–Wrocław 2001, cyt. za: A. Brajerska-Mazur, „Polityczność...”, s. 210.

³³ B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu*, s. 170, 181.

³⁴ J. Bronowski, *Tragedia belachon kocfani* [Tragedia w takt skocznej muzyki], „Ha'arec”, 14 września 1979, cyt. za: B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu*, s. 171–173.

³⁵ Były to m.in. wiersze *Pgisza* [Spotkanie], *Ars poetica*, *Djokan jewani* [Portret grecki], *Lo joter* [Nie więcej], „Siman Kri'a” 1976, nr 6; zob. B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu*, s. 174.

³⁶ C. Miłosz, *Wezarah haszemesz uwahaszemesz weszirim acherim*, Tel Awiw 1981.

³⁷ Tenże, *Kohaw halana*, Tel Awiw 1989.

³⁸ Tenże, *Al gdot hanahar*, Tel Awiw 1999.

³⁹ Tenże, *Ze: szirim*, Raanana 2008.

⁴⁰ Tenże, *Or jom: miwchar szirim*, Raanana 2013.

Niedługo po otrzymaniu przez Miłosza Nagrody Nobla, co stało się dodatkowym impulsem dla izraelskich odbiorców, aby sięgnąć po jego poezję⁴¹, Joram Bronowski w eseju *Lo mica'ar ani szoel, awal mitoch hara'ad* [Nie z żalu pytam, ale z zamyślenia] określił przekłady Weinfelda jako „wspaniałe, bez zarzutu, tworzone kunsztownie w tym dyskursywnym stylu, w jakim rozwija się współczesna poezja hebrajska i jaki odpowiada dokładnie językowi Miłosza (co wynika, być może, z „karmienia się” podobnymi źródłami angloamerykańskimi)”⁴². Osiem lat później, w recenzji hebrajskiego przekładu *Gwiazdy piołun*, która ukazała się w czasopiśmie „Jeruszałajim” w 1989 r., Alon Altaras – izraelski pisarz, poeta i tłumacz – tak opisywał pierwsze spotkanie z poezją Miłosza w przekładach Weinfelda:

Byłem wtedy żołnierzem i nie znałem poezji Miłosza. Kiedy przeczytałem ten tomik [chodzi o *Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada* – K.Ch.G.], zrozumiałem, że odkryłem swojego ulubionego poetę. Nie znałem polskiego i zdaje się, że już nie poznam. Pozostaje mi więc polegać na wspaniałych tłumaczeniach Weinfelda. O Miłoszu mogę powiedzieć wszystko, co najlepsze. Jego poezja jest mądra, piękna i kocha człowieka⁴³.

Nie mniejszy sukces David Weinfeld osiągnął dzięki przekładom poezji Zbigniewa Herberta, które najpierw publikował w prasie, między innymi we wspomnianym już literackim piśmie „Siman Kri'a”, a także w popularnych dziennikach „Dawar” i „Ma'ariw”⁴⁴. Do tej pory wydał pięć tomików tłumaczeń autora *Pana Cogito: Mar Cogito weszirim acherim* [Pan Cogito i inne wiersze] (1984)⁴⁵, *Duach me'ir necura* [Raport z oblężonego miasta] (1990)⁴⁶, *Elegia le'et freda weszirim acherim* [Elegia na odejście i inne wiersze] (1998)⁴⁷, *Epilog szel se'ara* [Epilog burzy] (2005)⁴⁸, *Szirim* [Wiersze] (2012)⁴⁹. Jednym z ostatnich przekładów, ogłoszonym jesienią 2018 roku na łamach izraelskiego dziennika „Ha'arec”, jest wiersz *Hamum szel Mar Cogito* [Kalectwo Pana Cogito]⁵⁰.

⁴¹ R. Löw, *O dwóch, a nawet trzech książkach Miłosza*, „Nowiny – Kurier” 2001, 7 września.

⁴² J. Bronowski, *Lo mica'ar ani szoel, ela mitoch hirhur* [Nie z żalu pytam, ale z zamyślenia], „Ha'arec” 1981, 31 lipca, cyt. za: B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu*, s. 175. Fragmenty hebrajskojęzycznych artykułów w tłumaczeniu własnym.

⁴³ A. Altaras, *Gan haeden muchrach lehipatach* [Musi otworzyć się raj], „Jeruszałajim” 1989, 10 listopada, cyt. za: B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu*, s. 180.

⁴⁴ Np. Z. Herbert, *Hahar szemul haarmon* [Góra naprzeciw pałacu], tłum. D. Weinfeld, „Dawar” 1980, 6 kwietnia, s. 12; Z. Herbert, *Mar Cogito meharher al odot hasewel*, [Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu], tłum. D. Weinfeld, „Ma'ariw” 1985, 6 grudnia, s. 23. Zob. też: Z. Herbert, D. Weinfeld, *Listy*, oprac. R. Krynicki, Kraków 2009, s. 33.

⁴⁵ Z. Herbert, *Mar Cogito weszirim acherim*, Tel Awiw 1984.

⁴⁶ Tenże, *Duach me'ir necura*, Tel Awiw 1990.

⁴⁷ Tenże, *Elegia le'et freda weszirim acherim*, Tel Awiw 1998.

⁴⁸ Tenże, *Epilog szel se'ara*, Tel Awiw 2005.

⁴⁹ Tenże, *Szirim*, Jerozolima 2012.

⁵⁰ Wiersz pochodzi z wydanego w 2018 r. przez Ryszarda Krynickiego tomu poezji Herberta *Utwory rozproszone (rekonesans 2)*. Niepublikowany przez poetę za życia wiersz jest zatem nowością także dla polskich czytelników. Zob. Z. Herbert, *Hamum szel Mar Cogito* [Kalectwo Pana Cogito], tłum. D. Weinfeld, „Ha'arec” 2018, 30 października [online:] <https://www.haaretz.co.il/literature/poetry/premium-1.6610944> (dostęp 21.11.2018).

Herbert niezwykle cenił wkład izraelskiego tłumacza w popularyzację jego poezji w Izraelu, czego świadectwem jest korespondencja między nimi z lat 1984–1997⁵¹. W pierwszym liście do Weinfelda poeta pisał:

Chciałem najserdeczniej i najszczerzej podziękować Panu za kilkunastoletni trud. [...]. Miałem już sporo tłumaczeń, ale tłumaczenie Pana wzruszyło mnie prawdziwie. Przyjmuję [je] jako wspaniały i niezasłużony dar⁵².

Do spotkania Herberta i Weinfelda doszło w 1991 roku, podczas podróży polskiego poety do Izraela, podczas której otrzymał on jedyną międzynarodową nagrodę izraelską w dziedzinie literatury – Nagrodę Jerozolimy⁵³. David Weinfeld rzadko mówi o recepcji poezji Herberta w Izraelu, gdyż – parafrazując żydowskie powiedzenie – „narzeczona jest za piękna«, to znaczy, że tłumacz nie mógłby sobie życzyć lepszej recepcji⁵⁴.

Świadectwem entuzjastycznego odbioru twórczości polskich poetów tłumaczonych przez Weinfelda są liczne pozytywne recenzje izraelskich krytyków. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych Joram Bronowski określił autora przekładu *Chwili* jako „elitę« tłumaczy poezji polskiej na język hebrajski⁵⁵. Ponad dekadę później inny krytyk – Erez Schweizer – przywołał odnoszące się do pracy Weinfelda słowa izraelskiego poety Nathana Zacha: „nie każdy poeta dostaje tłumacza podobnego do niego”. Schweizer sparafrazował tę wypowiedź, dodając: „nie każdy czytelnik, nie każdy język”⁵⁶. O artystycznych walorach przekładów twórcy hebrajskiego tłumaczenia *Raportu z oblężonego miasta* wspominał także profesor literatury hebrajskiej na Uniwersytecie Ben Guriona w Beer Szewie, Nissim Kalderon:

Weinfeld przyswoił subtelność muzyczną, którą poeci odnaleźli w prozie [...]. Dlatego też „jego” Herbert, niczym doświadczony poeta hebrajski, sprawnie posługujący się swoim językiem, skraca wers, rezygnuje z interpunkcji albo umieszcza trzy zdania w jednej linijce. [...] Weinfeld jest wspaniałym tłumaczem, gdyż wnosi do wierszy Herberta tę muzyczność, jaka się stała udziałem hebrajskiej poezji ostatnich lat⁵⁷.

Sam tłumacz reprezentował pogląd – za przykład podając „przekładalność” opowiadań Idy Fink – że nie ma łatwych utworów do tłumaczenia,

⁵¹ Z. Herbert, D. Weinfeld, *Listy*, s. 7, 12.

⁵² Tamże, s. 7.

⁵³ Tamże, s. 39.

⁵⁴ D. Weinfeld, *Recepcja Herberta w Izraelu*, w: *Listy*, s. 34.

⁵⁵ J. Bronowski, *Hamachberet hapolanit: mi-Mickiewicz ad Herbert. Difduf mahir* [Zeszyt polski: od Mickiewicza do Herberta. Szybki przegląd], „Moznaim” 1999, nr 4, s. 18; David Weinfeld po śmierci Jorama Bronowskiego w 2001 roku zredagował trzeci tom zbioru jego artykułów – *Bikoret tilje*, wydany przez jerozolimskie wydawnictwo Carmel. Część ta skupiała się na krytycznoliterackiej działalności Bronowskiego. N. Roi, *Isz haszefa* [Człowiek obfitości], „Ha’ajnhaszwi’it” 2011, 25 marca [online:] <https://www.the7eye.org.il/41741> (dostęp 27.10.2018).

⁵⁶ E. Schweizer, *Szirim szel Zbigniew Herbert: ed ohew* [Wiersze Zbigniewa Herberta: kochającego świadka], „Ha’arec” 2012, 13 lutego [online:] <https://www.haaretz.co.il/literature/poetrybelongings/1.1636452> (dostęp 24.03.2018).

⁵⁷ N. Kalderon, *Madua David Weinfeld hu metargem nifla* [Dlaczego David Weinfeld jest wspaniałym tłumaczem], „Ha’arec” 2013, 31 marca [online:] <https://www.haaretz.co.il/premium-1.1968709> (dostęp 24.03.2018).

są jedynie trudne i trudniejsze od innych⁵⁸. W podobnym tonie Weinfeld wypowiadał się także o autorze *Trenu Fortynbrasa*, zaznaczając, że

Herbert jest na szczęście poetą, którego wiersze dają się przełożyć [...]. Ale przekład to przekład i jak już ktoś zauważył, najlepszy przekład Szekspira jest na język angielski. Tak samo z poezją Herberta i z poezją w ogóle. I chociaż Herbert daje się tłumaczyć, to zawsze pojawiają się trudności wprawiające tłumacza w stan lekkiej melancholii⁵⁹.

Pomimo określenia poezji Herberta jako „dającej się przełożyć” tłumacz nie wpadł w pułapkę rozpowszechnianego przez Jerzego Kwiatkowskiego, a potem przez Czesława Miłosza, stereotypu językowej klarowności, odnoszącego się do poetyckiego idiomu Herberta. Ów stereotyp polega na złudnym przekonaniu o łatwości przekładu herbertowskiego frazeologizmu. Wspomina o tym Jerzy Jarniewicz w eseju *Przekleństwo przekładalności, czyli Herbert po angielsku*, odwołując się do recepcji dzieła Herberta w krajach anglosaskich, gdzie powściągliwość emocji i przejrzyistość formy oryginału są powszechnie uznawane za sprzyjające translacji⁶⁰.

Na uwagę zasługują także entuzjastyczne recenzje tomiku *Rega* Wisławy Szymborskiej. Zbiór ten stanowi wyjątek, jeśli chodzi o autorstwo przekładów poezji polskiej noblistki na język hebrajski, gdyż zdecydowaną większość jej twórczości przełożył i opublikował Rafi Weichert⁶¹. W jednej z recenzji tego tomiku, autorstwa Ereza Schweizera, krytyk określa tłumaczenia Weinfelda jako „cud” i nazywa „darem” każdy jego nowy przekład⁶². Sama poetka darzyła tłumacza dużym zaufaniem i sympatią, czego dowodem mogą być wysyłane mu przez nią charakterystyczne pocztówki, których kopie zostały później zamieszczone przez Weinfelda w publikacji *Iwirut*⁶³.

Cechy, które charakteryzowały działalność translatorską Davida Weinfelda, a także wspomnianego wcześniej wybitnego tłumacza Rafiego Weicherta, zostały znakomicie opisane przez mieszkającego w Izraelu pol-

⁵⁸ Y. Weizmann, *Ra'ajon im doktor David Weinfeld, choker sifrut* [Wywiad z dr. Davidem Weinfeldem, literaturoznawcą], *Jad Waszem – reszut hazikaron leszoa ulegwura*, 2011 [online:] <https://www.yadvashem.org/he/articles/interviews/david-vinfeld.html> (dostęp 15.10.2018).

⁵⁹ Weinfeld ubolewa jednocześnie m.in. nad nieprzekładalnością, niezwykle cenionej przez tłumacza, poezji Mirona Białoszewskiego. D. Weinfeld, *Recepcja...*, s. 36.

⁶⁰ J. Jarniewicz, *Przekleństwo przekładalności, czyli Herbert po angielsku*, w: *Język dalekosiężny...*, s. 16.

⁶¹ Rafi Weichert jest autorem przekładów wierszy opublikowanych w następujących zbiorach: *Atlantis: miwchar szirim* [Atlantyda: wybór wierszy] (1993), *Sof wehatchala: miwchar szirim* [Koniec i początek: wybór wierszy] (1996), *Szilhej hamea: miwchar szirim* [Schyłek wieku: wybór wierszy] (1998), *Biszwach hachalomot* [Pochwała snów] (2004), *Nekudotaim* [Dwukropek] (2009).

⁶² E. Schweizer, *Rega im Szymborska*, „Ha'arec” 2011, 19 października [online:] <https://www.haaretz.co.il/1.1526336> (dostęp 15.10.2018).

⁶³ N. Kalderon, *Madua David Weinfeld...* W antologii *Iwirut* znalazło się siedem wierszy Szymborskiej w przekładzie Weinfelda: *Adiwutam szel ha'iwurim* [Uprzejmość niewidomych], *Profesor zaken* [Stary profesor], *Bat-esre* [Kilkunastoletnia], *Chatul bedira reka* [Kot w pustym mieszkaniu], *Chadaro szel hamit'abed* [Pokój samobójcy], *Jalda ktana moszech et mapat szulchan* [Mała dziewczynka ściąga obrus].

skiego publicystę, bibliografa, wydawcę i krytyka literackiego Ryszarda Löwa. W artykule o literaturze polskiej w przekładach hebrajskich Löw zauważa, że zarówno Weinfeld, jak i Weichert posługują się „zupełnie odmiennym od poprzedników i współczesnym im tłumaczy rejestrem językowym. Stają się współtwórcami tekstu, oddając jednocześnie oddźwięk myśli i ducha oryginału, nie odbarwiając go”⁶⁴.

Podobnie jak w przypadku tłumaczy literatury polskiej na język hebrajski wielu izraelskich krytyków literackich także wywodzi się z polskiego kręgu kulturowego. Swoje opinie na temat przekładów Weinfelda mogli oni zatem kształtować, odnosząc się do tekstów oryginałów, a tym samym oceniać stopień wierności przekładu⁶⁵. Nie zdarzało się jednak, aby kwestionowano translatorskie wybory tłumacza zarówno na płaszczyźnie leksykalnej, jak i poetyckiej. Natomiast krytycy nieznający języka polskiego, którzy kształtowali swoje zdanie na podstawie samego tekstu przekładów, byli zachwyceni hebrajszczyzną Weinfelda. Podziw wobec językowej sprawności tłumacza wyrażał między innymi wspomniany już Nissim Kalderon:

Czytamy tłumaczenia poezji, żeby zbliżyć się do wierszy, których nie możemy przeczytać w oryginale. Ale nie tylko po to. Istnieją tłumaczenia, które czytamy ze względu na tłumacza. Nauczyliśmy się obdarzać go zaufaniem. Przyjmujemy, że wiersze, które dla nas wybrał, są cenne. [...] chcemy słyszeć jego hebrajski [...]. A kiedy wracamy do przetłumaczonych przez niego wierszy (wiersz, do którego nie wracamy, jest martwy), zwycięża w nas poczucie, że one w pełni zaspokajają nasze potrzeby estetyczne⁶⁶.

Jedyna krytyczna uwaga, jaką Kalderon formułuje pod adresem tłumaczeń Weinfelda, dotyczy jego braku umiejętności rymowania. Zdaniem Kalderona, nie jest ono mocną stroną hebrajskiego tłumacza Miłosza i Herberta, gdyż nie czuje on „ciężaru »hipnotyzującej poezji«”. Dlatego też „tłumaczy tylko część dzieła Miłosza, nie wszystko. Nie tłumaczy też zabawnych i ekwilibrystycznych wierszy Audena. Przekłada jedynie zamyślonego i mądrego Audena, niemal prozaika”. A jednocześnie dodaje: „jest wielka różnica pomiędzy tym, co prozaiczne i prawie-prozaiczne. Weinfeld zna tę różnicę, bo żył poezją hebrajską od lat pięćdziesiątych. [...] Weinfeld zrozumiał, że istnieje dokładny rytm, który pulsuje w słowach, chociaż poeci rezygnują z regularnego rytmu”⁶⁷.

Wpływ translatorskiego dzieła Davida Weinfelda na literaturę izraelską doskonale obrazuje teorię polisystemów autorstwa izraelskiego profesora Itamara Ewena-Zohara, która mówi o literaturze tłumaczonej jako o osobnym systemie w ramach „polisystemu literatury narodowej, systemu bardzo szczególnego, który zwykle sytuje się na peryferiach, ale w pewnych okolicznościach potrafi pełnić bardzo aktywną i twórczą rolę w danej kulturze”⁶⁸. Taką rolę przekładów Weinfelda w kształtowaniu współczesnej

⁶⁴ R. Löw, *Literatura polska...*, s. 97.

⁶⁵ B. Tarnowska, *Miłosz w Izraelu...*, s. 170.

⁶⁶ N. Kalderon, *Madua David Weinfeld...*

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ M. Heydel, *Trzymam gardę*, rozmowę przeprowadziła Z. Zaleska, w: *Przejęzyczenie*, Z. Zaleska, Wołowiec 2016, s. 275.

poezji hebrajskiej podkreślał między innymi recenzujący antologię *Iwrut* Eli Hirsz, poeta i krytyk związany z pismem „Jedijot Achronot”:

Tłumaczenia Weinfelda [...] koncentrują się głównie na twórczości Czesława Miłozza i Zbigniewa Herberta [...]. Dla ostatnich dwóch pokoleń izraelskich czytelników poezji te przekłady funkcjonowały jako rodzaj czytelniczych wskazówek albo autorytatywne kryterium wartości poezji w dzisiejszym świecie⁶⁹.

Sam tłumacz wyrażał nadzieję, że twórczość polskich poetów, takich jak Herbert, poprzez swój umiar i klarowność przyczyni się do odświeżenia poezji izraelskiej. W posłowniu do *Listów* pisał:

Kiedy zacząłem tłumaczyć Herberta w latach siedemdziesiątych zeszłego wieku, najbardziej mi zależało, żeby ta poezja dotarła do młodych hebrajskich poetów. Dotarła, i wywarła moim, i nie tylko moim zdaniem, pewien wpływ na ich twórczość. Mam na myśli poetykę albo retorykę Herberta [...]. Tu trzeba dodać, że nie można oderwać wpływu Herberta od wpływu tak zwanej – słusznie czy niesłusznie – szkoły polskiej w poezji, to znaczy twórczości Czesława Miłozza i Wisławy Szymborskiej, poetów równie znanych izraelskiemu czytelnikowi⁷⁰.

Ta „poetyka i retoryka Herberta” to między innymi uciekanie od „narcystycznego dramatu”, który mocno zaznaczał swoją obecność w twórczości izraelskich poetów na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych⁷¹. Oddziaływanie tłumaczeń Weinfelda na twórczość hebrajskich poetów jest przykładem tego, że – jak pisała tłumaczka i krytyczka Małgorzata Łukasiewicz – „przekład nie tylko zasila i urozmaica repertuar lektur, ale ingeruje w proces rozwoju rodzimej literatury”⁷². Sukces w tym aspekcie potwierdzają liczne opinie izraelskich krytyków, takich jak Nissim Kalderon, którego zdaniem polska poezja tłumaczona przez Weinfelda „dała czytelnikom rodzaj »wytchnienia« od nazbyt zsubiektywizowanej części poezji izraelskiej, na przykład tej tworzonej przez Yonę Wallach”⁷³. Zauważał on także:

Choć polscy poeci Weinfelda wierzą, że poezja jest osobistym widzeniem świata, to z pewnością nie jest projekcją osobowości w świecie [...]. Biorąc do ręki książkę, która wyszła spod pióra Weinfelda, można mieć pewność, że będzie w niej silne dążenie do klarowności – zarówno w oryginale, jak i w tłumaczeniu. David Weinfeld postanowił tłumaczyć poetów, [...] dla których jednym z celów jest pisanie o złożonych sprawach w sposób jasny i zrozumiały⁷⁴.

Z kolei Eli Hirsz określa autora przekładu *Światła dziennego* jako „wspañiałego tłumacza, którego wpływ na poezję izraelską jest szczególnie wielki, być może większy od wszystkich tłumaczy hebrajskich ostatnich dziesięcioleci”⁷⁵. Natomiast polsko-izraelska badaczka Szoszana Ronen zauważa, że

⁶⁹ E. Hirsz, *David Weinfeld...*

⁷⁰ D. Weinfeld, *Recepcja...*, s. 35–36.

⁷¹ D. Weinfeld, *Hadimjon hamechapeset haseder: al szirato szel Zbigniew Herbert* [Wyobrażenia szukająca porządku: o poezji Zbigniewa Herberta], „Moznaim” 1983, nr 5, s. 35.

⁷² M. Łukasiewicz, *Pięć razy o przekładzie*, Kraków–Gdańsk 2017, s. 115.

⁷³ N. Kalderon, *Madua David Weinfeld...*

⁷⁴ Tamże. W podobnym tonie wypowiedzieli się niektórzy zachodni krytycy, którzy w poezji np. Herberta widzieli szczególny walor w zastąpieniu nadwrażliwego lirycznego „ja” walką o wartości etyczne z negującym te wartości światem (M. Brajerska-Mazur, „Polityczność...”, s. 202).

⁷⁵ E. Hirsz, dz. cyt.

dzięki temu, że Weinfeld i Bronowski stale odwołują się w swoich esejach do polskiej literatury, „polska poezja jest znana, ceniona i postrzegana jako inspiracja współczesnej literatury hebrajskiej”⁷⁶.

David Weinfeld, oprócz systematycznego publikowania przekładów, dba również o promocję polskiej poezji w Izraelu. Aby zdobyć jak najszersze grono czytelników, od lat ogłasza swoje przekłady nie tylko w prasie literackiej, ale również w popularnych izraelskich dziennikach, takich jak „Ha’arec”, „Ma’ariw” czy „Dawar”. W wywiadzie udzielonym w 2008 roku dla miesięcznika „Midrasz” przekonywał, że zamieszczenie wiersza w gazecie zwiększa liczbę potencjalnych osób, które zwrócą uwagę na publikowany tekst, nawet jeśli ograniczyłyby się to tylko do zapamiętania nazwiska poety⁷⁷. Weinfeld stara się dotrzeć z polską poezją do izraelskich odbiorców również poprzez media internetowe, na przykład zamieszczając nagrania z odczytem swoich przekładów⁷⁸. Hebrajski tłumacz *Pana Cogito* wygłasza ponadto w Izraelu wykłady dotyczące polskiej literatury, jest autorem wielu tekstów krytycznoliterackich na temat twórczości polskich pisarzy, a także organizuje spotkania z polskimi poetami⁷⁹. W najbliższych latach planuje także zredagowanie i wydanie *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego w zapomnianym już przekładzie Bera Pomeranca z 1938 roku⁸⁰. Przekłady Weinfelda – jak pisze Ryszard Löw – „funkcjonują w literackim obiegu współczesnej hebrajszczyzny, trafiają do czytelników niemających nic wspólnego z Polską, a tylko i jedynie współczesną poezją. Jest to recepcja żywa i entuzjastyczna, dostrzegalna »na żywo« na spotkaniach promocyjnych książek”⁸¹. Kilkanaście lat później podobną opinię wyraża Nurit Buchweitz, która zauważa, że tłumacze literatury polskiej na język hebrajski, w tym Weinfeld, mają ogromny wpływ na kształtowanie trendów literackich w Izraelu⁸². Zdaniem badaczki, to dzięki ich wytrwałej pracy polska poezja po 1990 roku – w przeciwieństwie do lat wcześniejszych, w których prym wiodły przekłady polskiej prozy – „istnieje [w Izraelu – K.Ch.G.] jako

⁷⁶ S. Ronen, *Śladami literatury i umarłych pisarzy. Na rozstajnych drogach: polski, hebrajski, jidisz*, przeł. M. Maryl, „Teksty Drugie” 2004, nr 6, s. 52

⁷⁷ D. Weinfeld, *Nie romantyzuję pracy tłumacza. Z Davidem Weinfeldem rozmawia Ula Orlińska-Frymus*, „Midrasz” 2008, nr 12, s. 42.

⁷⁸ Zob. np. czytany przez Weinfelda przekład wiersza Czesława Miłosza *Widuj* [Wyznanie] [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=iJUTdFU3pMo> (dostęp 28.10.2018).

⁷⁹ Tak było w przypadku Herberta, Szymborskiej czy Zagajewskiego. Zob. *Adam Zagajewski w Jerozolimie* [w:] Kraków Miasto Literatury UNESCO, Krakowskie Biuro Festiwalowe, Kraków [2018] [online:] <http://miastoliteratury.pl/adam-zagajewski-w-jerozolimie/> (dostęp 30.10.2018); *Pras hamechabrim wehamalechinim jonak leDavid Weinfeld* [online:] <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5231951,00.html> (dostęp 30.10.2018); D. Weinfeld, *Rozproszone wspomnienia o Herbercie w Izraelu*, s. 39–44.

⁸⁰ S. Wyspiański, *Hachatuna: drama bezszos ma’arachot* [Wesele. Dramat w trzech aktach], tłum. B. Pomeranc, Warszawa 1938.

⁸¹ R. Löw, *Literatura polska...*, s. 98.

⁸² N. Buchweitz, *Sixty Years of Polish Literature Translated Into Hebrew: An Overview*, w: *Poles & Jews. History – Culture – Education*, red. M. Misztal, P. Trojański, Kraków 2011, s. 116.

wyjątkowe zjawisko, zarówno w kontekście tłumaczeń z języka polskiego, jak i pod względem przekładów w ogólnym sensie⁸³. Odbiorcami tych tłumaczeń są młodzi czytelnicy, w większości urodzeni w Izraelu. Buchweitz przywołuje dość daleko idące spostrzeżenie Kalderona, którego zdaniem w intelektualnych kręgach Izraela przekłady polskiej poezji stały się znane do tego stopnia, że tacy poeci, jak Miłosz, Herbert, Szymborska czy Zagajewski [...] stali się bardziej popularni niż niektórzy współcześni poeci izraelscy⁸⁴.

Kalderon swoją wypowiedź sformułował w odniesieniu do kondycji izraelskiej poezji współczesnej, stanowiącej niewychodzącą poza środowisko znawców niszę. W miejsce „dramatu i prowokacji” lub „uciekania do wewnętrznego świata i osobistych perypetii”, które są znakiem rozpoznawczym izraelskich twórców, polska poezja oferuje „wyważony ton, estetykę, temat, retorykę”⁸⁵.

*

Polska poezja nie osiągnęłaby tak wysokiego statusu w Izraelu, gdyby nie znakomite przekłady takich tłumaczy, jak David Weinfeld. Tłumacz *Pana Cogito* odnalazł równowagę pomiędzy obowiązkiem wierności wobec przekładu a jeszcze ważniejszym obowiązkiem wybitności poetyckiej⁸⁶. Jego nazwisko, sygnujące przekład, daje izraelskim czytelnikom pewność, że otrzymują wartościowy wybór poezji wybitnych autorów, a wręcz – jak niektórzy krytycy twierdzą – podnosi rangę tłumaczonych utworów. Dzięki translatorskiej działalności Weinfelda polscy poeci nie tylko stali się bliscy izraelskim odbiorcom, ale również wywarli wpływ na kształt poezji tworzonej współcześnie w Izraelu.

Bibliografia

Źródła prasowe

- Altaras A., *Gan haeden muchrach lehipatach* [Musi stworzyć się raj], „Jeruzalaim” 1989, 10 listopada.
- Bronowski J., *Hamachberet hapolanit: mi-Mickiewicz ad Herbert. Difduf mahir* [Zeszyt polski: od Mickiewicza do Herberta. Szybki przegląd], „Moznaim” 1999, nr 4.

⁸³ Tamże, s. 119.

⁸⁴ N. Kalderon, *Why has Polish Poetry Become Significant for Israeli Readers?*, referat wygłoszony w języku hebrajskim podczas konferencji *Souvenirs: Repressed Historical and Individual Memory in Polish and Israeli Art/Culture* na Uniwersytecie Ben Guriona w Negewie, 19 maja 2008, cyt. za: N. Buchweitz, *Sixty Years of Literature...*, s. 120.

⁸⁵ N. Buchweitz, *Sixty Years of Literature...*, s. 120.

⁸⁶ S. Barańczak, *Mały, lecz maksymalistyczny Manifest translatorski albo: Tłumaczenie się z tego, że tłumaczy się wiersze również w celu wytłumaczenia innym tłumaczom, iż dla większości tłumaczeń wierszy nie ma wytłumaczenia*, „Teksty Drugie” 1990, nr 3, s. 34.

- Bronowski J., *Lomica'ar ani szoel, ela mitoch harihur* [Nie z żalu pytam, ale z zamyślenia], „Ha'arec” 1981, 31 lipca.
- Bronowski J., *Tragedia belachan kofcani* [Tragedia w takt skocznej muzyki], „Ha'arec” 1979, 14 września.
- Löw R., *Literatura polska w przekładach hebrajskich*, „Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty” 2000, nr 3.
- Löw R., *O dwóch, a nawet trzech książkach Miłosza*, „Nowiny – Kurier” 2001, 7 września.
- Ronen Sz., *Śladami literatury i umarłych pisarzy. Na rozstajnych drogach: polski, hebrajski, jidisz*, przeł. M. Maryl, „Teksty Drugie” 2004, nr 6.
- Tarnowska B., *Miłosz w Izraelu (rekonesans)*, „Świat i Słowo” 2015, nr 2 (25).
- Weinfeld D., *Hadimjon hamechapes et haseder: al szirato szel Zbigniew Herbert* [Wyobrażnia szukająca porządku: o poezji Zbigniewa Herberta], „Moznaim” 1983, nr 5.
- Weinfeld D., *Nie romantyzuję pracy tłumacza. Z Davidem Weinfeldem rozmawia Ula Orlińska-Frymus*, „Midrasz” 2008, nr 12.

Źródła internetowe

- David Weinfeld, w: *Leksikon hasifrut ha'iwrit hachadasza* [Leksykon współczesnej literatury hebrajskiej], The Ohio State University [online:] <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/o1537.php> (dostęp 10.10.2018).
- Hirsch E., *David Weinfeld, Iwrit, miwchar tirgumej szira* [David Weinfeld, Hebraizacja, wybór przekładów poezji], „Jedijot Achronot”, 18 stycznia [online:] <http://elihirsch.com/?p=4641> (dostęp 24.03.2018).
- Kalderon N., *Madua David Weinfeld hu metargem nifla* [Dlaczego David Weinfeld jest wspaniałym tłumaczem], „Ha'arec” 2013, 31 marca [online:] <https://www.haaretz.co.il/premium-1.1968709> (dostęp 24.03.2018).
- Roi N., *Iszhaszefa* [Człowiek obfitości], „Ha'ajjn haszwi'it” 2011, 25 marca [online:] <https://www.the7eye.org.il/41741> (dostęp 27.10.2018).
- Schweizer E., *Rega im Szymborska*, „Ha'arec” 2011, 19 października [online:] <https://www.haaretz.co.il/1.1526336> (dostęp 15.10.2018).
- Schweizer E., *Szirim szel Zbigniew Herbert: ed ohew* [Wiersze Zbigniewa Herberta: kochającego świadka], „Ha'arec” 2012, 13 lutego [online:] <https://www.haaretz.co.il/literature/poetrybelongings/1.1636452> (dostęp 24.03.2018).
- Weizmann Y., *Ra'ajon im doktor David Weinfeld, choker sifrut* [Wywiad z dr. Davidem Weinfeldem, literaturoznawcą], Yad Waszem – reszut hazikaron leszoa ulegwura, 2011 [online:] <https://www.yadvashem.org/he/articles/interviews/david-vinfeld.html> (dostęp 15.10.2018).
- Yoram Bronowski [w:] *Leksikon hasifrut ha'iwrit hachadasza* [Leksykon współczesnej literatury hebrajskiej], The Ohio State University [online:] <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/o1537.php> (dostęp 10.10.2018).

Opracowania

- Barańczak S., *Mały, lecz maksymalistyczny Manifest translologiczny albo: Tłumaczenie się z tego, że tłumaczy się wiersze również w celu wytłumaczenia innym tłumaczom, iż dla większości tłumaczy wierszy nie ma wytłumaczenia*, „Teksty Drugie” 1990, nr 3.
- Barańczak S., *Uciekinier z Utopii. O poezji Zbigniewa Herberta*, wyd. 3, Warszawa–Wrocław 2011.
- Brajerska-Mazur A., „Polityczność”, „polskość” i „uniwersalność” wierszy Herberta w przekładzie na język angielski, w: *Język dalekosiężny. Przekłady i międzynarodowa recepcja twórczości Zbigniewa Herberta*, red. M. Heydel, E. Wójciek-Leese, M. Woźniak, Kraków 2010.

- Buchweitz N., *Sixty Years of Literature Translated Into Hebrew: An Overview*, w: *Poles & Jews. History – Culture – Education*, red. M. Misztal, P. Trojański, Kraków 2011.
- Famulska-Ciesielska K., Żurek S. J., *Literatura polska w Izraelu*, Kraków–Budapeszt 2012.
- Herbert Z., Weinfeld D., *Listy*, oprac. R. Krynicki, Kraków 2009.
- Heydel M., *Trzymam gardę*, rozmowę przeprowadziła Z. Zaleska, w: *Przejęzyczenie*, Z. Zaleska, Wołowiec 2016.
- Jarniewicz J., *Przekleństwo przekładalności, czyli Herbert po angielsku, Język dalekosiężny. Przekłady i międzynarodowa recepcja twórczości Zbigniewa Herberta*, red. M. Heydel, E. Wójcik-Leese, M. Woźniak, Kraków 2010.
- Łukasiewicz M., *Pięć razy o przekładzie*, Kraków–Gdańsk 2017.
- Weinfeld D., *Recepcja Herberta w Izraelu*, w: *Listy*, oprac. R. Krynicki, Kraków 2009.
- Weinfeld D., *Rozproszone wspomnienia o Herbercie w Izraelu*, w: *Listy*, oprac. R. Krynicki, Kraków 2009.